

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระภิกษุในจังหวัดอ่างทองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ประมวลสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดและทฤษฎีในการจัดการศึกษา
3. ภารกิจ/หน้าที่ของพระภิกษุ
4. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระภิกษุ
5. ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. สรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์กรที่รวมกันในการพัฒนาในด้านความรู้ ปัญญา ความสามารถ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคมให้ดีขึ้น ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจมีดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” มีนักการศึกษาหลายคน ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เสรีย์ ตัณท์ศรีสุโรจน์ (2531 : 17) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือปฏิบัติและร่วมในการรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2533 : 624) สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมมีเสียงในการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนเข้าไปพิจารณาผลกระทบของนโยบาย เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงเป็นนโยบายในครั้งต่อไป

เกียรติกสิศักดิ์ เรืองทองดี (2536 : 12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง

การร่วมกันคิดแก้ปัญหา การดำเนินการ การร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติงานในรูปการเสียดส
แรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมกันติดตามผลงานบำรุงรักษาสาธารณะประโยชน์
โดยการมีส่วนร่วมอาจจะแสดงออกของบุคคลโดยตรง หรือโดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชน

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 15) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง
การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชน ได้ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน
และกิจกรรมในชุมชน โดยร่วมกันวางแผนโครงการ ร่วมกันปฏิบัติงานในลักษณะการเสียดส
แรงงาน เงิน บริจาควัสดุสิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมติดตามผลงานด้วย
ความสมัครใจ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (ดิน ปรัชญพฤทธิ. 2533 : 628 ; อ้างอิงจาก ชูชาติ พ่วงสมจิตร.
2524. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษยในองค์กร. หน้า 12) ให้ความหมายของการมี
ส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการ
ใด ๆ ที่มีผลกระทบถึงตนเอง

ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2533 : 627) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง
การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involment) ของบุคคลหนึ่ง
ในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ
การให้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบ
กับกลุ่มดังกล่าวด้วย โดยสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อีกหนึ่งหนึ่งในรูปของสมการ
ดังนี้

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = cooperation + coordination + responsibility

โดยให้ความหมายของคำในสมการการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุ
วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพใน
การกระทำกิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือ
และไว้วางใจ

ฟิลลิป (Philip. 1990 : 185-186) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างแท้จริงมาร่วมกันทำงาน ทั้งในรูปความคิด การตัดสินใจ และการกระทำโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

กูด (Good. 1973 : 115) ให้นิยามของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ผลลัพธ์ในสิ่งที่มุ่งหมายอย่างเดียวกัน และทุกคนยอมรับในจุดมุ่งหมายนั้น

หวัง (Whang. 1981 : 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความรู้สึกของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบ ที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen And Uphoff. 1977 : 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ จะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร
2. มีส่วนในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ
3. มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา
4. มีส่วนในการประเมินผลโครงการ

ดูทซ์ (Deutsch. 1977 : 81) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สภาพการณ์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเกิดการร่วมมือกัน มีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน มีความพยายามที่จะช่วยเหลือกัน ประสานงานกัน โดยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายร่วมกัน

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการวางแผนการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการ เพื่อแก้ไข ปรับปรุงวางแผน และประเมินผลงานนั้น ๆ

1.2 ขั้นตอนและลักษณะของการมีส่วนร่วม

1.2.1 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้น นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนะขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532 : 25) กล่าวถึง ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการลงมือทำเอง

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นออำนาจ วุฒิภิกขกรรมรักษา (ดิณ ปรัชญพทุทธิ. 2533 :634 ; อ้างอิงจาก นออำนาจ
วุฒิภิกขกรรมรักษา. 2526. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. หน้า 16)

ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดความต้องการ

ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนดำเนินงาน

ขั้นที่ 3 ขั้นตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ขั้นดำเนินการ

ขั้นที่ 5 ขั้นติดตามงาน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (ดิณ ปรัชญพทุทธิ. 2533 :633 ; อ้างอิงจาก เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง.
2525. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. หน้า 11-13) ได้กล่าวถึงการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้น
นักการศึกษามีความเห็นแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของนักการศึกษาที่ใช้แบ่ง มุมมองของ
การมีส่วนร่วม และงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ๆ จากข้อสรุปดังกล่าว ผู้วิจัยคำนึงถึง
ความครอบคลุมและความสอดคล้องกับงานหลักของสถานศึกษา 4 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการวางแผน

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามผล

1.2.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม จากการประมวลแนวคิดของนักการศึกษา มีดังนี้

กรรณิกา ชมดี (ดิน ปรัชญพฤตย์. 2533 :631 ; อ้างอิงจาก กรรณิกา ชมดี. 2524 : เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. หน้า 13) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม หลังจากได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษา เฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

- รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
- รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution)
- รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committee)
- รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
- รูปแบบที่ 5 การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
- รูปแบบที่ 6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
- รูปแบบที่ 7 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
- รูปแบบที่ 8 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
- รูปแบบที่ 9 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
- รูปแบบที่ 10 การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

โกเฮน และ นอร์แมน (Cohen and Norman. 1977 : 213-218) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

- 1.1 การตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่ม
- 1.2 การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม
- 1.3 การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร การร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

อकिन รพีพัฒน์ (2537 : 46) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น

4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2532 : 14) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive participation) เป็นลักษณะแรกของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการยอมรับ (Accepting) ในกิจกรรมที่ตนจะต้อง เข้าไปมีส่วนร่วม

2. ลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบสะท้อนการถูกกระทำ (Passive/Reflective participation) เป็นลักษณะของการช่วยเหลือให้ผู้เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหา โดยมุ่งให้มีจิตสำนึก (Conscious) และตระหนัก (Aware) ในปัญหา

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้น (Active participation) เป็นลักษณะของการส่งเสริมและผลักดันให้ผู้มีส่วนร่วมเข้ามาควบคุมแนวทางแก้ไขปัญหา หรือแนวทางในการพัฒนา

4. ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบสะท้อนความกระตือรือร้น (Active/Reflective participation) เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในลักษณะยอมรับและร่วมกันประเมินแนวทางและผลของการพัฒนา

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (ดิน ปรัชญพฤตย์. 2533 :636 ; อ้างอิงจาก ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2524. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. หน้า 12) กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่ง ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและมีความเสมอภาคกัน ในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 12-13) ได้เสนอแนะอุดมการณ์และหลักการของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการทำให้คนที่ถูกละเลยหรือถูกกีดกันที่อยู่ในวงนอกของการพัฒนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ในส่วนที่เป็นกิจกรรม โครงการ หรือการดำเนินงานของรัฐ รวมทั้งการดำเนินชีวิตของประชาชนหรือชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานร่วมกัน

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีลักษณะสำคัญคือ ผู้มีส่วนร่วมนับบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในขั้นตอนการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับกระบวนการหรือขั้นตอนที่เกี่ยวกับเรื่องที่มีส่วนร่วมนั้น ๆ

1.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ในการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนี้

ชูเกียรติ ภัยดี (2536 : บทคัดย่อ) สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมต้องประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม และปัจจัยทางการสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล

ไลออนทอส (Liontos. 1992 : 41-42) กล่าวว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่า ผู้ปกครองมีความรู้สึกว่าเป็นตนเองมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะร่วมได้หรือไม่ มีความรู้สึกเกี่ยวข้องกับความล้มเหลวในระบบโรงเรียนหรือไม่และความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าของตนเองเพียงใด นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับความคิดเดิม ๆ ของผู้ปกครองเช่น ผู้ปกครองที่มีความคิดว่าเรื่องการจัดการศึกษานั้นควรปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของโรงเรียน เมื่อคิดอย่างนี้แล้วก็จะเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก

ชาฟกิน (Chavkin. 1989 : 119-123) ชี้ให้เห็นว่า ผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มน้อย เข้ามามีส่วนร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนน้อย เพราะมีความรู้สึกว่าเป็นคนแปลกหน้า หรือไม่มั่นใจเมื่อต้องเข้ามาทำงานใกล้ชิดกับคณะครูในโรงเรียน

ยาว (Yao. 1988 : 223-225) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนของผู้ปกครองที่เป็นชนชาติเอเชีย พบว่า ผู้ปกครองมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมือนกับเป็นการไม่ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เมื่อได้พูดคุยกับครูเพราะครูล้าสมัยว่าพวกเขากำลังจะตรวจสอบอะไรบางอย่างพวกตนอยู่

จากแนวคิดของนักวิชาการมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในแนวเดียวกันคือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้น จะต้องอาศัยบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ และประการที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ต้องมีแนวคิดหรือมีอุดมการณ์เดียวกัน

2. แนวคิดและทฤษฎีในการจัดการศึกษา

2.1 แนวคิดในการจัดการศึกษา

เป็นที่ยอมรับกันว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้คนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงในทุกขณะได้อย่างสันติสุข ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพใน 4 ด้าน อย่างสมดุล คือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม โดยเสนอแนะแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังนี้

วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ (2541 : 6) การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ

อรุณี สถิตย์ภักดีกุล (2542 : 15) เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด สามารถแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดจากการเรียนการสอนแบบเดิม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 19-20) เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาว่า จุดเน้นในการจัดการศึกษาที่สำคัญในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 3 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และพัฒนาค้นเองได้

ประเด็นที่ 2 ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

ประเด็นที่ 3 กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถสรุปตามความเกี่ยวข้องของสถาบันที่จัดการศึกษาได้ดังนี้

โรงเรียนซึ่งอยู่ในฐานะเป็นแกนนำรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในระบบ ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรที่เรียกว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) จัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นศูนย์กลางในการดำเนินการจัดการศึกษาและ ประสานงานกับครอบครัวและชุมชน

ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำหน้าที่และมีบทบาทในการสนับสนุนปัจจัยนำเข้าที่ประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยอื่น ๆ เสนอแนวทางการจัดการศึกษา แนวการพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการศึกษานอกระบบ (Non-formal education) ให้มีส่วนร่วมในการประกันโอกาสทางการศึกษาและประกันประสิทธิภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดการฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ และจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามงานหลักของโรงเรียนคือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชน โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางและมีครอบครัว ชุมชนเป็นฝ่ายสนับสนุนหรือประสานงาน

2.2 ทฤษฎีในการจัดการศึกษา

จากการศึกษาทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของไทยนั้นมีหลายทฤษฎีดังต่อไปนี้

2.2.1 ทฤษฎีกระบวนการผสมผสานในองค์การของเบคเกและอาจิริส (Bakke and Argyris : The Fusion Process Model) เป็นทฤษฎีองค์การมีลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ (นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์. 2534 : 47-48)

ประการที่ 1 ลักษณะเป็นสภาวะทางสังคม (Socializing) มีลักษณะคือ เป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายขององค์การ มีการจัดแบ่งตำแหน่ง (Position) ของคนในองค์การและจัดหน้าที่ความรับผิดชอบ (Function) ในตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน มีกฎเกณฑ์และมาตรฐานในการทำงาน

ประการที่ 2 ลักษณะเป็นสภาวะในตนเอง (Personalizing) มีลักษณะคือ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งและหน้าที่ตามที่องค์กรได้กำหนดไว้ โดยที่บุคคลแต่ละคนมีสถานภาพส่วนตัว (Standing) คือ ความรู้ ความสามารถ ขสัศคัฒั ัฒะภูฒั และมืวุฒัของการประพฤฒัปฏิบัติ (Conduct) รวมท้ฒัความต้องการแตกต่างกัฒัด้วย แต่ต้องมาทำงานร่วฒักันใญ่องคัการเดืวกัฒั

ประการที่ 3 ลักษณะเป็นสภาวะการหลอมรวม (Fusion) มีลักษณะคือ เป็นขบวนการที่ทั้งสองลักษณะแรกผสมผสานกันว่าจะออกมาในรูปใด ถ้าผสมผสานกันได้ดีก็ทำให้ได้งานและเกิดความพึงพอใจ ถ้าผสมผสานกันไม่ได้ก็อาจเกิดความขัดแย้ง (Conflict) และความคับข้องใจ (Frustration) ซึ่งอาจเป็นผลให้หน่วยงานทำงานไม่บรรลุเป้าหมาย หรือผู้ทำงานไม่มีความสุขในหน่วยงานได้

ทฤษฎีนี้ถือว่าองค์การมีกิจกรรมที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Dynamic activity) มีพฤติกรรมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีระบบสังคมที่เปิดเผยไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น

จากแนวคิดของทฤษฎีนี้ก็คือจะจัดการอย่างไรถึงจะทำให้แต่ละคนซึ่งมีความสามารถ ความตั้งใจ ความต้องการ และพฤติกรรมต่างกัน เข้ามาร่วมทำงานในองค์กร เพื่อประสบความสำเร็จได้อย่างเหมาะสมและเกิดความพึงพอใจคือ มีการประสานประโยชน์ของแต่ละบุคคลกับประโยชน์ขององค์กรเข้าด้วยกัน ป้องกันไม่ให้จุดมุ่งหมายของคนเกิดความขัดแย้งกับจุดมุ่งหมายขององค์กร ความสำเร็จจะเกิดขึ้นต้องอาศัยความร่วมมือกับคนอื่นและองค์กร เมื่อคนทำงานร่วมกันในองค์กรเดียวกันก็เกิดระบบสังคม การที่คนทำงานเพื่อสนองความต้องการและความสำเร็จของตนเองก็เกิดกระบวนการในตัวเอง (Personalizing process) และการที่คนทั้งหลายทำเพื่อวัตถุประสงค์ของหน่วยงานก็จะเกิดกระบวนการทางสังคม (Socializing process) ทั้งสภาวะทางสังคม และ สภาวะในตนเอง จะเกิดร่วมกันในเวลาเดียวกันในหน่วยงาน และทั้งสองอย่างมีความสำคัญเท่ากัน

2.2.2 ทฤษฎีสำหรับการบริหารที่ใช้ในการจัดการศึกษา

ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ทฤษฎีสำหรับการบริหารที่ใช้ในการจัดการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (วิโรจน์ สารัตนะ. 2542 : 30-31)

1. ทฤษฎีการบริหารยุคทัศนะดั้งเดิม จำแนกเป็น 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ที่มุ่งหาวิธีที่ดีที่สุดในการทำงาน ทฤษฎีการบริหารจัดการมุ่งกำหนดหลักการทางการบริหารไว้ และเชื่อว่าหากมีการฝึกอบรม ก็จะสามารถทำให้เป็นนักบริหารที่มีความสามารถได้และทฤษฎีการบริหารแบบราชการที่มุ่งเน้นความเป็นเหตุเป็นผลในองค์กรประกอบต่าง ๆ ขององค์กรแทนที่จะปล่อยให้ไปตามอำเภอใจของนักบริหารหรือเจ้าของกิจการ

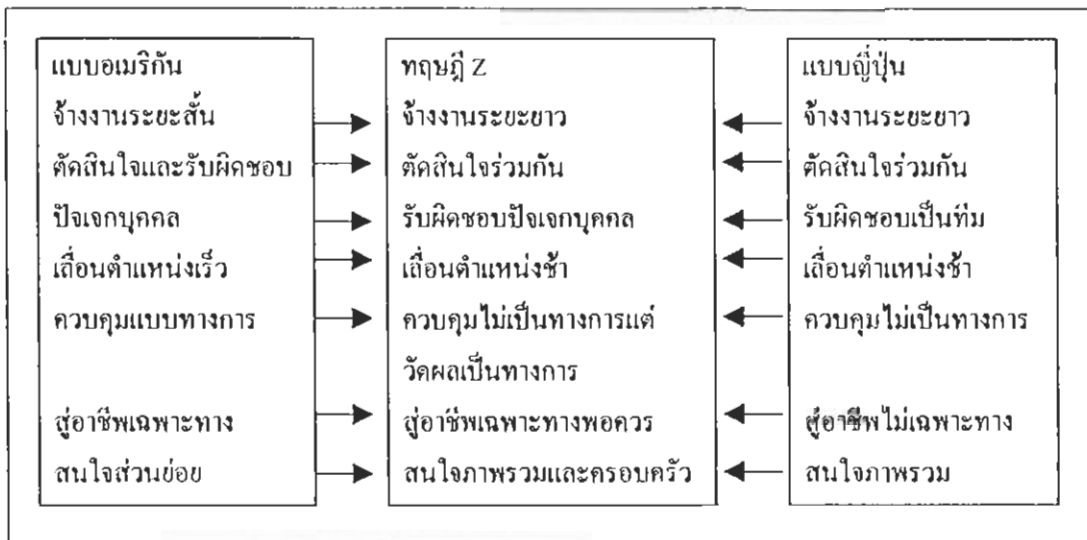
2. ทฤษฎีทัศนะเชิงพฤติกรรม มีจุดเน้นอยู่ที่การศึกษาเพื่อความเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์กร มีทัศนะต่อคนงานว่ามีได้เป็นมนุษย์เสรีบุคลิกที่ต้องการปัจจัยจูงใจด้านเศรษฐกิจหรือด้านกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นมนุษย์สังคมที่ต้องการปัจจัยจูงใจ

ด้านสังคมด้วยทัศนะดังกล่าวนำไปสู่ความเคลื่อนไหวเชิงมนุษยสัมพันธ์ และตระหนักถึงความจำเป็นของนักบริหารว่าควรมีทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์เพิ่มขึ้นด้วย แต่ทฤษฎีต่างๆที่มีผู้เสนอเช่นกรณีของ มาสโลว์ (Maslow) หรือ แมกเกรเกอร์ (McGregor) ต่างยังไม่ให้ความกระจ่างต่อการนำไปปฏิบัติที่ชัดเจนจึงมีข้อเสนอแนะว่า ในการศึกษาหาแนวทางการบริหารที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ นั้นควรอาศัยหลักพฤติกรรมศาสตร์โดยการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างทฤษฎีเฉพาะองค์การ

3. ทฤษฎีทักษะเชิงปริมาณ มีจุดเน้นที่ตัวแบบทางคณิตศาสตร์ สถิติ และข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจทางการบริหารที่มีประสิทธิผล มี 3 หลักการที่สำคัญคือ หลักการบริหารศาสตร์หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพจากตัวแบบการใช้คณิตศาสตร์และวิธีการเชิงสถิติมาประกอบ หลักการบริหารเชิงปฏิบัติการมุ่งจัดการเรื่องการผลิตและการให้บริการให้มีประสิทธิภาพและหลักการระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร ซึ่งมุ่งการออกแบบสารสนเทศและการนำไปใช้ โดยสร้างระบบฐานข้อมูลที่อาศัยคอมพิวเตอร์เป็นพื้นฐาน

4. ทฤษฎีทักษะร่วมสมัย ประกอบด้วยหลักการบริหารตามทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารตามสถานการณ์ กรณีแรกเป็นการมององค์การเป็นระบบ ๆ หนึ่ง ประกอบด้วยปัจจัยป้อนเข้า ปัจจัยป้อนออกและข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งในการบริหารนั้นผู้บริหารต้องคำนึงถึงคุณลักษณะต่าง ๆ ของความเป็นระบบเปิดมาใช้ให้เป็นประโยชน์ สำหรับกรณีหลังด้วยความเชื่อที่ว่า ไม่มีวิธีการทำงานใดดีที่สุดสำหรับทุกสถานการณ์ผู้บริหารจึงต้องมีทักษะเชิงโน้มน้าวก่อนข้างสูงเพื่อให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการตัดสินใจเลือกหลักการหรือวิธีการที่เหมาะสมได้

5. ทฤษฎี Z เป็นหลักการบริหารแบบญี่ปุ่น (Japanese management) พัฒนาขึ้นโดย วิลเลียม จี โอยูชิ (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2542 : 26-27 ; อ้างอิงจาก Bartol and other. 1998. *Management : A Pacific Rims Focus*. p 228) จากการบูรณาการหลักการแบบอเมริกันเข้ากับหลักการแบบญี่ปุ่น โดยมีหลักการสำคัญคือ ความมั่นคงในงานการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบเป็นปัจเจกบุคคล เพิ่มคุณภาพ มีนโยบายความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง เน้นในการควบคุมแบบไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสในอาชีพที่กว้างขึ้น และมีความผูกพันชีวิตทั้งในการทำงานและครอบครัว แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวคิดของทฤษฎีได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของทฤษฎี Z กับหลักการแบบอเมริกัน
และหลักการบริหารงานแบบญี่ปุ่น ที่พัฒนาขึ้นโดยวิลเลียม จี โอuchi

ที่มา : วิโรจน์ สารัตตะ (2542 : 27)

6. ทฤษฎีการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total quality management : TQM) เป็นหลักการที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการบริหาร โดยมุ่งให้ความสำคัญไปที่ความรับผิดชอบต่อการผลิตหรือการให้บริการที่มีคุณภาพร่วมกัน กระตุ้นให้หน่วยงานแต่ละฝ่ายมุ่งพัฒนาคุณภาพของงาน หลักการบริหารนี้มีพื้นฐานมาจากหลักการควบคุมคุณภาพโดยรวม (Total quality control : TQC) ที่ได้เน้นความมีพันธะผูกพันกับองค์กร การบูรณาการความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพ เพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กร และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

จากแนวคิดของทฤษฎีทางการบริหารดังกล่าว เห็นได้ว่า แนวคิดนั้นจะแตกต่างกันตามจุดเน้นในการให้ความสำคัญของหน่วยงานว่าต้องการพัฒนาสิ่งใด ถึงอย่างไรก็ตาม ประการสุดท้ายที่สอดคล้องกันคือ ทฤษฎีนำมาเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจทางการบริหาร จากแนวคิดของผู้วิจัย สรุปได้ว่าทฤษฎีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้บริหารเพราะทฤษฎีเป็นสิ่งที่นำทางให้เห็นถึงจุด หรือประเด็นที่มีประโยชน์และมีความหมายต่อการบริหารที่มีเหตุผล โดยเฉพาะทางด้านการจัดการศึกษาส่วนมากจะต้องอาศัยทฤษฎีเป็นกรอบแนวคิดในการตั้งสมมุติฐาน การกำหนดตัวแปรและแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสืบไป

2.3 แนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดไว้ในมาตรา 47 ระบุให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก นอกจากนั้นยังได้กำหนดไว้ในมาตรา 48 โดยให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของตน และแสดงภาระความรับผิดชอบให้ประจักษ์แก่สังคมว่าสถานศึกษามีประสิทธิผล 2 ประเด็นหลักคือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 24-25)

ประเด็นที่ 1 ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

ประเด็นที่ 2 สถานศึกษามีศักยภาพในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุผลตามมาตรฐานอย่างแท้จริง

ในการที่สถานศึกษาจะจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสิ่งที่สนับสนุนภารกิจทั้งปวงของสถานศึกษาคือ ความศรัทธา การประสานงาน ความร่วมมือของทุกคนในสถานศึกษา โดยเฉพาะสถานศึกษาในจังหวัดอ่างทองซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของวัด ในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ พระภิกษุจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษา ดังเห็นได้จากการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยใน ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ มาตรา 40 ได้ให้ความสำคัญแก่พระภิกษุ ด้วยการกำหนดไว้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่ ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2545 ไม่ได้กำหนดไว้

3. ภารกิจ/หน้าที่ของพระภิกษุ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เนื่องจากมีประชาชนในประเทศไทยนับถือมากที่สุด และวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสถานที่กำหนดสถานภาพของสังคมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน มีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ชี้แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนแก่ประชาชน พระภิกษุมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน ประกอบกับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาหรือจุดศูนย์รวมทางจิตใจ

จากการศึกษาคำรา เอกสาร และบทความ สามารถสรุปภารกิจและหน้าที่ของพระภิกษุ แยกเป็น 2 ประเด็นคือ ภารกิจโดยทั่วไปของพระภิกษุกับภารกิจตามตำแหน่ง ดังนี้

3.1 ภารกิจทั่วไปของพระภิกษุ

ภารกิจของพระภิกษุตามรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ส.กศ.) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ภารกิจโดยตรงของพระภิกษุ บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระภิกษุกับการพัฒนาสังคมไทย และพุทธศาสตร์ที่วัดและพระภิกษุสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ภารกิจของพระภิกษุโดยตรงจากรายงานผลการเสวนาเรื่อง “บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย” เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2543 โดยมีพระสังฆาธิการ นักวิชาการ นักวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมเสวนาเพื่อทบทวนบทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับการพัฒนาคนไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สรุปว่า พระภิกษุควรมีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทย 10 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 20-21)

1.1 พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องศีลธรรมและความประพฤติอันดีงาม เพื่อเรียกความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

1.2 พระสงฆ์ควรเป็นนักเทศน์ที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดจิตใจของประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนได้อย่างถูกต้อง

1.3 พระสงฆ์ควรพัฒนาดนเองในด้านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมะ เพื่อรู้เท่าทันต่อกระแสโลกอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน

1.4 พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการพัฒนาจิตใจของประชาชนมากกว่าที่จะเน้นการพัฒนาวัตถุในวัดหรือมุ่งหารายได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งความคิดของประชาชนปัจจุบันเน้นไปทางวัตถุมากกว่าจิตใจ

1.5 พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในที่นี้หมายถึง ด้านคำสอนและหลักธรรมต่าง ๆ

1.6 พระสงฆ์ควรดำเนินโครงการต่าง ๆ โดยแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ การขาดปัจจัย และความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทให้ได้

1.7 พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษารรณะให้ถึงแก่น แล้วนำสิ่งที่ศึกษามาถ่ายทอดให้กับประชาชน ทำให้คนไม่ดิ้นกลับเป็นคนดีและมีความรับผิดชอบได้

1.8 พระสงฆ์ต้องมีความรู้สมภูมิสามารถรอบรู้ต่อการพัฒนาจิตใจและรูปแบบการบริหาร มีความรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ ต้องเป็นผู้นำในการพัฒนา และผลิตบุคลากรของศาสนาให้มีความเป็นผู้นำ

1.9 พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ ของรัฐบาลและเอกชน

1.10 พระสงฆ์ควรมีการรวมตัวหรือทำงานเป็นทีมและทำงานเชิงรุก โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสและรัฐบาลในเรื่องงบประมาณ

2. บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยด้านการเผยแพรศาสนาธรรมไว้ ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544 : 4-5)

2.1 วัดต้องพัฒนาให้เป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแพรศาสนาธรรมที่เข้มแข็ง

2.2 พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการศึกษาธรรมะ และเพิ่มศักยภาพในการเผยแพรศาสนา

2.3 พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือ เป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่ศาสนิกชน โดยอ้อมคือ การครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อให้เกิดศรัทธาแก่บุคคลทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิตใจ และหลักปรีชาญาณศาสนาแก่คณาจารย์ และวิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เยาวชนอีกส่วนหนึ่ง

2.4 พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ นำศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมีวัดเป็นแกนนำ

3. ยุทธศาสตร์ที่วัดและพระภิกษุสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมไทย

ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่วัดและพระภิกษุสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมไทยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 21-22)

3.1 วัดและพระภิกษุต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาแห่งชาติ

3.2 วัดและพระภิกษุต้องมีการศึกษาให้ถูกระบบ

3.3 พระภิกษุต้องทำงานเชิงรุกมากขึ้น ไม่ใช่ตั้งรับเพียงอย่างเดียว โดยรุกไปตามโรงเรียนและชุมชน

3.4 จัดระบบการศึกษาเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างที่มีอยู่ได้รับความรู้เพิ่มเติมเป็นการพัฒนาความรู้ของเด็ก ทั้งนี้การจัดการศึกษาทางวัดอาจจัดหาวิทยากรจากหน่วยงานมาดำเนิน

การฝึกความรู้หรือวิชาชีพ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น เพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพตลอดชีวิต

3.5 วัดควรเป็นแหล่งส่งเสริมการศึกษาให้กับชาวบ้านและประชาชนอย่างแท้จริง

3.6 วัดควรมีผู้บริหารที่มีความสามารถ เป็นคนดีและทำงานเพื่อพระศาสนาอย่างแท้จริง

3.7 วัดควรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง

3.8 วัดและโรงเรียนในท้องถิ่นต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมต้องมีความสอดคล้องกันอย่างกลมกลืนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3.9 การประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อมวลชนเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจในเรื่องการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

3.10 พระภิกษุและวัดร่วมมือกับสถาบันผลิตครูและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้มีการสอนครูให้นำแนวทางการศึกษาพุทธธรรมไปใช้ในการสอนเด็กและเยาวชน

3.11 ควรให้ความเสมอภาคในการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ “บัวผันน้ำ” อย่างเดียวไม่พอสั่งพัฒนาทั้ง “บัวใต้น้ำ” และ “บัวปรึมน้ำ” ด้วย จึงจะพัฒนาได้อย่างทั่วถึง

จากภารกิจ/หน้าที่ของพระภิกษุ สรุปได้ว่า พระภิกษุมีภารกิจ/หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในด้านการพัฒนาจิตใจ โดยการถ่ายทอดคำสอนและหลักธรรม การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการศึกษา ทั้งในและนอกวัด

3.2 ภารกิจตามตำแหน่ง

ภารกิจของพระภิกษุตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ นั้น ได้มีการกำหนดบทบาทและภารกิจตามตำแหน่งไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 สรุปได้ ดังนี้

1. เจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสมีหน้าที่เกี่ยวกับการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและภิกษุที่มียศหรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและภิกษุ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (กองแผนงานกรมการศาสนา. 2542 : 29)

2. เจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย ด้งาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กองแผนงาน. 2542 : 398)

3. เจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย ด้งาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กองแผนงาน. 2542 : 397)

จากภารกิจของพระสงฆ์พิจารณาตามตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค สรุปได้ว่า พระภิกษุในตำแหน่งที่ต่างกัน จะมีภารกิจ/หน้าที่ต่างกัน เนื่องจากการเข้าสู่ตำแหน่งของพระภิกษุ ส่วนใหญ่จะยึดพรรษา และการได้รับการยอมรับของบรรพชิตในชุมชน ฉะนั้น พระภิกษุที่ตำแหน่งสูงกว่าจึงน่าจะมีข้องเกี่ยวกับการจัดการศึกษามากกว่าด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระภิกษุ

การจัดการศึกษาของประเทศต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 43 วรรค 2 การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ

จากบทบัญญัติดังกล่าว รัฐจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญที่ใช้เป็นหลัก ในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ ทั้งในส่วนที่เป็นความมุ่งหมาย หลักการของการจัดการการศึกษา สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา การบริหารและจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู ศึกษารักษ์ และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุน เพื่อการศึกษาและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

(กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : คำนำ) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 6-19)

มาตรา 8(2) การจัดการศึกษาให้บุคคลดังต่อไปนี้ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9(2) การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้บุคคลดังต่อไปนี้ การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 24(6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ การประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

มาตรา 33 วรรคสอง ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกอบด้วยรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่น ๆ รวมกัน

วรรคสาม ให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ

วรรคสี่ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์วิธีการสรรหา การเลือก
กรรมการและการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กฎหมาย
กำหนด

มาตรา 35 องค์ประกอบของคณะกรรมการตามมาตรา 34 ประกอบด้วยกรรมการ
โดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่ากรรมการ
ประเภทอื่นรวมกัน

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหาการเลือกประธาน
กรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่ง ของคณะกรรมการ
แต่ละคณะให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความแตกต่างของกิจการใน
ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละคณะด้วย

ให้คณะกรรมการตามมาตรา 34 เป็นนิติบุคคลและให้เลขาธิการของแต่ละ
สำนักงานเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการในเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อส่ง
ผู้แทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการของพื้นที่การศึกษาได้ เช่น สมาคมวิชาชีพครู สมาคม
วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา เป็นต้น

มาตรา 38 วรรคสอง คณะกรรมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่
การศึกษาประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการ
วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการครู ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิ
ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

วรรคสาม จำนวนกรรมการคุณสมบัติ หลักเกณฑ์วิธีการสรรหา การเลือก
ประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งให้
เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

วรรคสี่ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่
การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
เขตพื้นที่การศึกษา

ปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำทางการสอนเข้มแข็ง
2. ความคาดหวังผลสัมฤทธิ์สูง
3. จุดเน้นทางการสอน
4. บรรยากาศแวดล้อมที่เอื้ออำนวย
5. ติดตามความก้าวหน้า
6. การมีส่วนร่วม
7. เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จนถึงขั้นกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จำนวนหลายมาตราพร้อมทั้งกำหนดให้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

เซอร์ (Schurr. 1992 : 4-9) ได้เสนอยุทธศาสตร์การนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนไว้ 16 ประการดังนี้

1. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายทำข้อตกลงและประเมินผลโครงการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม
2. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินนโยบาย การดำเนินงาน และกิจกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียน
3. จัดให้มีห้องพักสำหรับผู้ปกครอง
4. จัดให้มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางวิชาการและบริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนมีให้แก่สาธารณชนได้รับทราบ ตลอดจนให้มีการประชุมสัมมนาในโรงเรียนในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครอง
5. จัดทำคู่มือการเป็นผู้ปกครองไว้เผยแพร่ให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้
6. จัดงานเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแก่สาธารณชนในวันสุกสัปดาห์หรือตอนค่ำ
7. จัดให้มีวันแลกเปลี่ยนนักเรียนและผู้ปกครอง
8. จัดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองให้เหมือนกับเป็นการเรียนทางวิชาการในรูปแบบพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งมีการนับหน่วยกิตหรือชั่วโมงเรียนให้
9. จัดให้มีงานราตรีครอบครัวในรูปแบบเดิม ๆ ขึ้นในโรงเรียน

ปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำทางการสอนเข้มแข็ง
2. ความคาดหวังผลสัมฤทธิ์สูง
3. จุดเน้นทางการสอน
4. บรรยากาศแวดล้อมที่เอื้ออำนวย
5. ติดตามความก้าวหน้า
6. การมีส่วนร่วม
7. เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จนถึงขั้นกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จำนวนหลายมาตราพร้อมทั้งกำหนดให้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

เซอร์ (Schurr. 1992 : 4-9) ได้เสนอยุทธศาสตร์การนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนไว้ 16 ประการดังนี้

1. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายทำข้อตกลงและประเมินผลโครงการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม
2. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินนโยบาย การดำเนินงาน และกิจกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียน
3. จัดให้มีห้องพักสำหรับผู้ปกครอง
4. จัดให้มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางวิชาการและบริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนมีให้แก่สาธารณชนได้รับทราบ ตลอดจนให้มีการประชุมสัมมนาในโรงเรียนในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครอง
5. จัดทำคู่มือการเป็นผู้ปกครองไว้เผยแพร่ให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้
6. จัดงานเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแก่สาธารณชนในวันสุดสัปดาห์หรือตอนค่ำ
7. จัดให้มีวันแลกเปลี่ยนนักเรียนและผู้ปกครอง
8. จัดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองให้เหมือนกับเป็นการเรียนทางวิชาการในรูปแบบพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งมีการนับหน่วยกิตหรือชั่วโมงเรียนให้
9. จัดให้มีงานราตรีครอบครัวในรูปแบบเดิม ๆ ขึ้นในโรงเรียน

10. จัดทำแผนการติดต่อประชาสัมพันธ์กับผู้ปกครองในระดับโรงเรียน
11. จัดทำวารสารหรือจุลสารเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้ปกครอง
12. ดำเนินการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ
13. รวบรวมหรือสรุปประจำเดือนเกี่ยวกับความสำเร็จจากการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม
14. เชิญชวนนักเรียนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
15. ประกาศนโยบายระดับโรงเรียนเกี่ยวกับการบ้านให้เป็นที่รับทราบและเข้าใจโดยทั่วกัน
16. จัดให้มีการพบปะสังสรรค์และการรับรองใน โอกาสที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมให้การศึกษาในโรงเรียน

ในอเมริกามีการพัฒนาวิธีการต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยให้โรงเรียนสามารถนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะที่ร่วมกันอยู่หลายประการ เช่น (Bauch. 1994 : 53)

1. การจัดโปรแกรมที่มุ่งเพิ่มพูนทักษะการเป็นผู้ปกครองให้แก่บิดามารดา และทักษะ ในการจัดสภาพแวดล้อมทางบ้านให้เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของเด็ก
2. การติดต่อสื่อสารจากโรงเรียนสู่ครอบครัว และจากครอบครัวสู่โรงเรียนในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักสูตรและความก้าวหน้าในการเรียนของเด็ก
3. การใช้อาสาสมัครที่เป็นผู้ปกครองเข้ามาร่วมกิจกรรมทางการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนและการเรียนรู้ของเด็ก
4. การให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารและการสนับสนุนโรงเรียน

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กำหนด บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ใน มาตรา 76 “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ” และในมาตรา 78 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องกระจายอำนาจในท้องถิ่นทั้งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง” และได้กำหนดหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นในมาตรา 289 ว่า “องค์กรปกครองท้องถิ่น ย่อมมีหน้า

ที่บำรุงรักษาศิลปะ จารัตประเพณี ภูมิปัญญา หัตถ์ถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์การปกครองท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น องค์การปกครองท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะจารัตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย”

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ในหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. 2542 : 5-6)

ข้อ 1. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ ข้อ 2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตการศึกษา สถานศึกษาและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น... ข้อ5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และข้อ 6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์การเอกชน องค์การวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

อนึ่ง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาไว้ในข้อ 5. คือ ให้ปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษาปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมในส่วนกลางเป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ประชาชนครอบครัว ชุมชนสถาบันทางสังคม องค์การพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดการศึกษาที่ได้คุณภาพและสร้างความเป็นธรรมแก่คนในสังคมมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 58)

เมื่อรัฐบาลประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อยสถานศึกษาละ 7 คน แต่ไม่เกิน 15 คน ประกอบด้วย

1. ผู้แทนผู้ปกครอง ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 2 คน

2. ผู้แทนครู ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 2 คน

3. ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิองค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการ ของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 2 คน

4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาลองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกิน 2 คน

5. ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 2 คน

6. ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 4 คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่ง ใน (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน และได้กำหนดให้คณะกรรมการมีหน้าที่ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารพัดสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนการศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี
ศิลป วัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับ
องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนใน
การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปี ของสถานศึกษาก่อนเสนอ
ต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่
เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

การพัฒนาสังคมไทย จะเห็นว่า ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเนื่องจากเป็นกระบวนการ
ที่ทำให้มนุษย์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุข
และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลง
ในทุก ๆ ด้านของประเทศ การศึกษาจึงเป็นทั้งกระบวนการและเนื้อหาในการพัฒนาคนให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ และยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม
ระบบการศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติ จึงเป็นระบบที่ให้ผู้คลได้ศึกษาและเรียนรู้
อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมอย่าง
สมดุล และสามารถสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งแม้ว่าการจัดการศึกษาจะแบ่งออกเป็น การศึกษาในระบบ
โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย แล้วก็ตาม แต่สิ่งสำคัญที่มี
ความจำเป็นคือ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ให้แนวคิดในการมีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

นงรัตน์ ศรีพรหม (2544 : 21-24)เสนอแนวดำเนินการให้ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ด้านการบริหารและการจัดการ

โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีบทบาทในรูปของ
คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยให้เข้าร่วมปรึกษา ร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ
เช่น การร่วมกำหนดเป้าหมายในการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน แผนการพัฒนาโรงเรียน

แผนปฏิบัติการประจำปี จัดหาทุนการศึกษา การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย การจัดตั้งผู้ประสานงาน ระหว่างโรงเรียนกับหมู่บ้าน การจัดโครงการเยี่ยมบ้าน และการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

2. ด้านวิชาการ

โรงเรียนอาจจัดกิจกรรมโดยให้มาเป็นวิทยากร เป็นผู้ช่วยครู เป็นผู้ร่วมประเมินผล การดำเนินงานของโรงเรียน หรือให้มีส่วนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน เช่น การปลูกฝังนิสัยการรักการอ่าน การปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

3. ด้านกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมการแข่งขัน กีฬา กิจกรรมการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

ศักราช ฟ้าขาว (2543 : 40-41) กล่าวถึง ความสำคัญและความจำเป็นในการให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษา ไว้ว่า ปัจจุบันรัฐเริ่มกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นให้อำนาจหน้าที่มากขึ้น เช่น การบำรุงรักษาสีลปะ จารัตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ และฝักอาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น ตนเอง ตลอดจนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังแต่ให้มีส่วนร่วมการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์ การพิจารณา โครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ของตนเองตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน และใน พ.ร.บ.การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 เปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมจัดการศึกษาได้ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน ครอบครัว มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ .

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 122-128) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น ผู้ที่จะ เข้ามามีส่วนร่วมต้องมีอุดมการณ์คือการมีส่วนร่วม มีการกำหนดนโยบายร่วมกันและมีกระบวนการ นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2546 : 26-29) ได้เสนอแนะถึงบทบาทของ พระสงฆ์กับการศึกษาในปัจจุบันว่า พระควรเกี่ยวข้องกับการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านให้ความอุปถัมภ์ ได้แก่ ให้สถานที่ อุปกรณ์การศึกษา ทุนการศึกษา และ ให้ความร่วมมือแก่โรงเรียน

2. ด้านเป็นผู้สอน ได้แก่ เข้าไปช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือวิชาอื่นที่ขาดแคลน ครูในโรงเรียน

3. ด้านเป็นผู้ดำเนินการเอง ได้แก่ ดังที่สั่งสอนตนเอง เช่น ตั้งศูนย์อบรมเด็ก
ตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด และตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวางแผน
การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและปฏิบัติงานประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการ เกี่ยวกับ
งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่าง
โรงเรียนกับชุมชน

5. ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

ในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
2505 หมวดที่ 3 การปกครองคณะสงฆ์ มาตรา 22 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มี
พระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นลำดับ ได้แก่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และ
เจ้าคณะตำบล โดยในมาตรา 20 ว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกฎ
ของมหาเถรสมาคม ปัจจุบันใช้ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) กำหนดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใน
ส่วนภูมิภาคไว้ดังนี้ (กรมการศาสนา กองแผนงาน. 2542 : 394-399)

พระสงฆ์จะเข้าสู่ตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอนั้นกฎมหาเถร
สมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ซึ่งหมายถึง
พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ จะต้องมิคุณสมบัติเฉพาะดังนี้ (กรมการศาสนา
กองแผนงาน. 2542 : 402-416)

1. เจ้าอาวาส

วัดทั่วไป ต้องมีพระภิกษุ 5 และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต
และคฤหัสถ์

วัดพระอารามหลวง ต้องมีพระภิกษุ 10 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของ
บรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ

2. เจ้าคณะตำบล

มีพระภิกษุ 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรอง
เจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้ว
ไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์หรือเป็นพระภิกษุชั้นเปรียญธรรมหรือ
เป็นนักธรรมชั้นเอก

3. เจ้าคณะอำเภอ

มีพรรษาพ้นจาก 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ กำลังดำรงเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค

จากคุณสมบัติการเข้าสู่ตำแหน่งของพระภิกษุ สรุปได้ว่า การที่พระภิกษุจะรับตำแหน่งใดนั้น จะต้องมีความคุณสมบัติตามกฎหมายและระบอบ โดยยึดทั้งพรรษา และการได้รับการยอมรับของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในชุมชน ฉะนั้นพระภิกษุที่ตำแหน่งสูงน่าจะมีความเกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษามากกว่าด้วย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษางานวิจัยเพื่อให้มีความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถเสนอแนวคิดและทฤษฎีได้ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษา ดำเนินการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

กริสุตา เทียรทอง (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดที่มีต่อบ้านในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของวัดที่มีต่อพระสงฆ์ในเขตอำเภอบางบาล เปรียบเทียบรูปแบบบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอบางบาล เปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน สภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมและการศึกษาของพระภิกษุในวัดเขตอำเภอบางบาล เปรียบเทียบบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้านในเขตอำเภอบางบาลแบ่งบทบาทเป็น 5 ลักษณะคือ (1) นานูญ (2) อาจารย์ (3) ผู้แนะนำ (4) หมอ (5) การศึกษากับสาธารณประโยชน์ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางกายภาพของวัดส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบเดิม แต่ในการปฏิสังขรณ์ให้ดูดีตลอดแสดงถึงการที่เจ้าอาวาสและคนในชุมชนต่างให้การสนับสนุนในการดำรงรักษาสภาพวัดให้ดูดีเพื่อเป็นหน้าตาของคนในท้องถิ่น มีบางวัดที่สร้างพระอุโบสถใหม่คือ วัดบางปลาหมอ มีการฉินพระพักตร์พระประธานแตกต่างไปจากคติโบราณ ความคิดเห็นต่อรูปแบบบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสในอดีตกับปัจจุบันไม่แตกต่างกัน สภาพความเป็นอยู่ของพระภิกษุและกิจกรรมที่ทำยังคงปฏิบัติเช่นเดิม

ว่าที่ร้อยตรี จิรวัดน์ นาคพนม (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของ พระธรรมทูตสายที่ 2 ที่มีต่อการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้าน สภาพการปฏิบัติงาน สวัสดิการที่ได้รับนโยบายการปฏิบัติงาน การติดต่อสัมพันธ์ และการร่วมมือด้านการได้รับการยกย่องยอมรับในการทำงานและด้านความสำเร็จของงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พระธรรมทูตสายที่ 2 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี) จำนวน 171 รูป ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมทูตมีความคิดเห็นต่อสภาพ การปฏิบัติงานและสวัสดิการที่ได้รับค่อนข้างต่ำส่วนด้านการเผยแผ่ศาสนาโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และการเปรียบเทียบพระธรรมทูตที่กลุ่มอายุต่างกัน มีความคิดเห็นในการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระธรรมทูตที่มีระยะเวลาพรญาที่บวชต่างกัน มีวุฒิทางการศึกษาทางโลกต่างกัน มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นในการปฏิบัติงานทุกด้านแตกต่างกัน

สมนึก ทองแก้ว (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะและบทบาทของเจ้าอาวาสที่ เกี่ยวต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและ บทบาทต่อการจัดการศึกษา เปรียบเทียบคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและบทบาทต่อ การจัดการศึกษา จำแนกตามสถานที่ตั้ง และอายุพรญาในการดำรงตำแหน่ง และศึกษาตาม สัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษากับบทบาทต่อการจัดการศึกษาของ เจ้าอาวาสในโรงเรียนวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนวัด จำนวน 254 คน เครื่องมือ ที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง และสหสัมพันธ์อย่างง่าย ผลการศึกษาพบว่า

1. เจ้าอาวาสมีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัดอยู่ในระดับมาก
2. เจ้าอาวาสมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัด อยู่ในระดับปานกลาง
3. เจ้าอาวาสที่อยู่ในสถานที่ตั้งต่างกันมีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและ บทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัด แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
4. เจ้าอาวาสมีอายุพรญาในการดำรงตำแหน่งต่างก็มีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการ ศึกษาและบทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

สุเมธี จันทร์หอม. (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดในการสนับสนุนด้าน การศึกษาแก่โรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทของวัดในการจัด การศึกษา ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อบทบาทของวัดในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนและศึกษาบทบาทของวัดในการสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัด สระแก้ว โดยทำการศึกษาจากวัดของพระพุทธศาสนา จำนวน 192 วัด เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า วัดในจังหวัดสระแก้วได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับ พระภิกษุ สามเณร และเยาวชนใน 3 รูปแบบ ดังนี้คือ สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 6 แห่ง ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำนวน 9 แห่ง และศูนย์ศึกษาพระพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 2 แห่ง ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการสนับสนุนการศึกษา ที่วัดให้แก่โรงเรียนเกี่ยวกับ บทบาทของวัดในการสนับสนุนบุคลากร ให้แก่โรงเรียนในจังหวัด สระแก้วอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทด้านงานวิชาการและการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย ส่วนบทบาทของวัดในการสนับสนุนวัสดุให้แก่โรงเรียนเช่น ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง วัสดุครุภัณฑ์ ในจังหวัดสระแก้วอยู่ในระดับน้อย

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า พระภิกษุมิบทบาทในการสนับสนุนการศึกษาใน โรงเรียน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยการเผยแพร่ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านเงินงบประมาณ ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา การซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อการสอน ฯลฯ และด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ให้ใช้สถานที่ดิน และอาคารสถานที่

7. สรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

7.1 แนวคิดในการกำหนดตัวแปรตาม

ในการกำหนดกรอบแนวคิดของตัวแปรตามในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาของพระภิกษุในจังหวัดอ่างทองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทของพระภิกษุ ตามภาระงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 1)

1. งานวิชาการ
2. งานบุคลากร
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานธุรการและการเงิน

5. งานอาคารสถานที่

6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษานำร่อง (Pilot survey) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระภิกษุ จำนวน 30 ท่าน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถาม พบว่างานธุรการและการเงินนั้นพระภิกษุส่วนใหญ่ไม่มีหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบตัวแปรตามงานที่พระภิกษุมีส่วนเกี่ยวข้อง 5 ด้าน ได้แก่

1. งานวิชาการ

2. งานบุคลากร

3. งานกิจการนักเรียน

4. งานอาคารสถานที่

5. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

7.2 แนวคิดในการกำหนดตัวแปรต้น

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระภิกษุ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรต้น คือ ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคของพระภิกษุ เหตุผลประกอบในการคัดเลือกตัวแปรต้น มาจากแนวคิดของนักการศึกษา ดังนี้

ในการเข้าสู่ตำแหน่งของพระภิกษุ ส่วนใหญ่จะแต่งตั้งโดยพิจารณาจากอายุพรรษาและประสบการณ์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) (กรมการศาสนา กองเผยแพร่ฯ : 402-410) กำหนดไว้ว่าพระภิกษุที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ) จะต้องมีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย เป็นผู้ฉลาดสามารถปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้แสดงถึงว่าพระภิกษุจะต้องมีผลงานเป็นที่ยอมรับได้

นอกจากนั้น อายุและประสบการณ์ยังมีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง ดังแนวคิดของนักบริหารการศึกษา เช่น

ธงชัย สันติวงษ์ (2530 : 38-39) กล่าวถึง ประสบการณ์ว่าส่งผลต่อการตัดสินใจในองค์การ บุคคลที่มีประสบการณ์มากย่อมตัดสินใจได้รวดเร็วกว่าบุคคลที่มีประสบการณ์น้อยกว่า

ศิริอร ชันหัตถ์ (2536 : 134) กล่าวถึง ประสบการณ์ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เพราะบุคคลที่มีประสบการณ์นานมักตัดสินใจได้รวดเร็วกว่า เนื่องจากได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงานมากกว่า

แนวคิดส่วนตัวของผู้วิจัยในฐานะเป็นศึกษานิเทศก์อำเภอ มีความเห็นว่า พระภิกษุที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ มีบทบาท ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบงานแตกต่างกัน น่าจะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต่างกันด้วย

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดตัวแปรต้นของพระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถาม โดยยึดตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระภิกษุในจังหวัดอ่างทอง